

3. Примірні стандарти вагового та лінійного росту телиць голштино-фризької породи канадської селекції

Показники	Вік, місяці					
	3	6	12	15	18	24
Жива маса, кг:						
середня	97	179	288	326	362	420
висока	118	192	323	365	414	462
Висота у холці, см	85,6	96,9	112,0	117,0	121,0	126,5
Довжина тулуба — палкою, см	71,3	83,8	102,8	109,6	115,4	123,8
Довжина середньої частини тулуба, см	47,5	56,0	67,4	71,3	74,3	78,3
Довжина задку, см	31,3	36,9	44,1	46,6	48,4	50,8
Коса довжина тулуба, см	87,2	103,9	125,9	134,9	138,5	145,8
Ширина грудей, см	22,4	26,8	32,9	35,3	37,1	39,9
Глибина грудей, см	39,3	46,8	57,2	60,7	63,2	66,8
Обхват грудей, см	108,3	126,8	153,9	163,3	170,4	181,9
Ширина у маклаках, см	23,9	29,1	37,4	40,6	43,6	47,4
Ширина задку у тазо-стегнових суглобах, см	22,1	27,0	34,7	37,6	40,1	43,9
Обхват п'ястка, см	12,3	14,0	16,2	16,9	17,4	18,1
Об'єм тулуба, м ³	0,076	0,131	0,243	0,299	0,338	0,408
Об'єм середньої частини тулуба, м ³	0,042	0,07	0,13	0,158	0,181	0,219

ВИСНОВКИ

1. Застосування нелінійних рівнянь (ростових моделей) для математичного опису взаємозв'язків віку тварин з їх живою масою, віку і розмірів тіла дає можливість здійснювати аналіз і прогнозувати ріст телиць на різних етапах постнатального періоду.
2. Розроблені і запропоновані вікові стандарти вагового та лінійного росту племінних телиць голштино-фризької породи канадської селекції.

ЛІТЕРАТУРА

- Гут Ф. О росте крупного рогатого скота.— «Сельское хозяйство за рубежом» (серія «Животноводство»), 1969, № 5.
- Лискун Е. Ф. Экстерьер сельскохозяйственных животных. М., Сельхозиздат, 1949.
- Эклз К. Г. Молочное скотоводство США. М., Сельхозгиз, 1960.
- Brody S. Growth and development with special reference to domestic animals. Research Bulletin № 103 p. p. 1—40. Columbia, Missouri, 1927.
- Schmidt G. H., Van—Vleck L. D. Principles of Dairy Science, San Francisco, 1974.
- Trimberger G. W. Dairy Cattle Judging Techniques, New York, 1963.
- Iapp W. W. Dairy cattle Judging and selection, J. Wiley, New York, 1959.

СПІВВІДНОШЕННЯ І ПОСЛІДОВНІСТЬ ЗМІНИ СТАТЕЙ В ПОТОМСТВІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

І. П. ПЕТРЕНКО, кандидат біологічних наук

Український науково-дослідний інститут розведення і штучного осіменіння великої рогатої худоби

Співвідношення статей у потомстві великої рогатої худоби давно привертає увагу дослідників і практиків тваринництва.

Вчені і практики прагнуть з'ясувати характер залежності частоти народження певної статі від різноманітних умов середовища, щоб практично оволодіти можливістю керування переважачим народженням бажаної статі.

Довільна зміна співвідношення статей у потомстві великої рогатої худоби економічно вигідна в практиці ведення тваринництва і корисна для селекційної роботи.

За літературними даними, співвідношення статей у потомстві великої рогатої худоби суттєво залежить від віку батьків і, особливо, віку корови (С. К. Карапетян, 1964; Б. С. Кубанцев, 1972), рівня і типів годівлі (В. К. Милованов, 1952; А. П. Лукіна, 1953; І. Столковскі, 1977), рівня молочної продуктивності (А. П. Лукіна, 1953; О. М. Володимирська, 1963), сезону року і черговості отелень (І. П. Чепуліс, Г. Р. Браженас, 1966; В. Сінг, 1968; Г. Г. Марченко, 1975), строку осіменіння корів протягом охоти (Ф. Бенендо, 1968; Н. Балінгер, 1970) та інших факторів.

Оскільки висновки ряду авторів виявились суперечливими і не досить переконливими, ми вирішили провести аналіз деяких питань щодо співвідношення статей в потомстві корів у господарських умовах із декількох господарств України.

Методика досліджень. Для аналізу використали матеріали первинного зоотехнічного обліку осіменіння і отелень корів та телиць племінних заводів «Тростянець», «Терезине», «Кожанський», «Бортничі» і Маслівського радгосп-технікуму. Народження приплоду тієї чи іншої статі враховували у корів з різним числом отелень (1—12) за останні 15—20 років. Проаналізовано 30 582 годови приплоду за співвідношенням статей у зв'язку з віком корів, черговістю отелень, паруванням корів у різні сезони року і за характером зміни статей приплоду в суміжних отеленнях. Дані опрацьовували біометрично (М. О. Плохінський, 1970).

Результати досліджень. Аналіз багаторічних даних щодо статевого складу приплоду великої рогатої худоби свідчить, що в проаналізованих стадах співвідношення статей в середньому близьке до теоретичного (1:1), проте бичків народжувалось на $1,4 \pm 0,28\%$ більше (різниця статистично вірогідна при $P < 0,01$; табл. 1).

Якоїсь постійної закономірності зміни співвідношення статей в приплоді корів у зв'язку з черговістю отелень чи з їх віком не встановлено (табл. 2). В середньому по племзаводах у більш

1. Співвідношення статей у приплоді корів (середні дані по всіх отелах за останні 15—20 років), %

Племзаводи	Кількість приплоду	Бички		Телички	Середній на 100 самок
		n	M ± m	M ± m	
«Тростянець»	7282	3808	52,3 ± 0,58 *	3474 47,7 ± 0,58 *	109,6
«Терезине»	5230	2741	52,4 ± 0,69 *	2489 47,6 ± 0,69 *	110,1
Маслівського радгоспу-технікуму	6693	3356	50,1 ± 0,61	3337 49,9 ± 0,61	100,5
«Кожанський»	5569	2889	51,8 ± 0,67	2685 48,2 ± 0,67	107,5
«Бортничі»	5808	2921	50,3 ± 0,65	2887 49,7 ± 0,65	101,2
Разом	30582	15710	51,4 ± 0,28 **	14872 48,6 ± 0,28 **	105,6

* Тут і далі в таблицях різниця між фактичним співвідношенням статей і теоретичним вірогідна на при $P < 0,05$;
** при $P < 0,01$;
*** при $P < 0,001$.

2. Співвідношення статей в потомстві корів у зв'язку з черговістю отелень

Отелення	Племзавод «Тростянець»		Племзавод «Терезине»		Племзавод Маслівського радгоспу-технікуму		Племзавод «Кожанський»		Племзавод «Бортничі»		Разом	
	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %
I	1403	54,9**	978	47,6	1730	47,6	1226	52,5	1409	47,8	6746	50,1
II	1188	51,9	954	52,6	1451	49,4	1133	51,8	1285	48,0	6011	50,6
III	1077	50,5	862	52,8	1121	51,7	1028	50,2	1058	50,8	5146	51,1
IV	921	49,2	733	58,3**	851	51,6	748	52,3	757	52,8	4010	52,6*
V	808	53,3	586	55,1	630	53,3	527	54,3	569	52,6	3120	53,7*
VI	614	50,5	452	51,3	431	47,6	359	54,9	385	52,5	2241	51,4
VII	453	53,2	299	51,2	251	52,2	249	45,0	237	53,6	1489	51,3
VIII	339	57,8*	188	50,0	137	54,7	150	51,3	108	61,1	922	55,1*
IX	229	45,4	109	48,6	56	51,8	101	43,6	—	—	495	46,5
X	141	57,5	41	48,8	22	45,5	48	60,4	—	—	252	55,6
XI	79	55,7	26	61,5	13	—	—	—	—	—	118	59,0
XII	30	53,3	2	—	—	—	—	—	—	—	32	50,0

молодих корів (I—III отелення) співвідношення статей в приплоді практично відповідає теоретичному 1:1 ($P > 0,05$).

У приплоді від старших корів спостерігалась деяка перевага бичків (1,3—9,0%), проте в більшості випадків статистично не вірогідна, за винятком лише IV, V і VIII отелень ($P < 0,05$).

При розгляді вказаного зв'язку по стадах кожного племзаводу зокрема відмічена подібна тенденція, проте вірогідність для IV, V і VIII отелень не повністю підтвердилась.

Одержані нами дані не узгоджуються з висновками окремих авторів (С. К. Карапетян, 1964; І. П. Чепуліс; Г. Р. Бражена).

1966, та ін.) про те, що у приплоді первісток і молодих корів більше бугайців, а старших корів — спочатку переважають телички, а потім знову бички.

Можна стверджувати, що співвідношення статей у приплоді корів не залежить від черговості отелень чи віку корів, а залишається на рівні теоретично очікуваного (1:1).

Аналіз зміни статі приплоду у корів при суміжних отеленнях показав, що в цілому по господарствах $50,8 \pm 0,50\%$ корів повторюють стать попереднього отелення, а $49,2 \pm 0,50\%$ змінюють на протилежну, тобто відповідає співвідношенню 1:1 ($P > 0,05$; табл. 3). Серед корів племзаводу жіночу стать приплоду попе-

3. Зміна статей приплоду в корів по суміжних отеленнях (дані по племзаводах «Тростянець», «Терезине»)

Отелення	Всього корів	Кількість корів, які повторили стать приплоду попереднього отелення						Кількість корів, які змінили стать приплоду попереднього отелення					
		всього	%	в тому числі				всього	%	в тому числі на			
				жіночу	чоловічу	n	%			жіночу	чоловічу	n	%
II	2100	1027	48,9	451	43,9	576	56,1	1073	51,1	522	48,6	551	51,4
III	1886	1002	53,1	485	48,4	517	51,6	884	46,9	427	48,3	457	51,7
IV	1701	899	52,9	407	45,3	492	54,7	802	47,1	385	48,0	417	52,0
V	1332	694	52,1	310	44,7	384	55,3	638	47,9	306	48,0	332	52,0
VI	1080	513	47,5	234	45,6	279	54,4	567	52,5	304	53,6	263	46,4
VII	748	398	53,2	199	50,0	199	50,0	350	46,8	157	44,9	193	55,1
VIII	527	268	50,9	126	47,0	142	53,0	259	49,1	117	45,2	142	54,1
IX	334	154	46,1	72	46,8	82	53,2	180	53,9	101	56,0	79	44,0
X—XII	329	146	44,4	68	46,6	78	53,4	183	55,6	80	43,7	103	56,3
Разом	10037	5101	50,8	2352	46,1	2749	53,9	4936	49,2	2399	48,6	2537	51,4

реднього отелення повторили $46,1 \pm 0,70\%$, а чоловічу — $53,9 \pm 0,90\%$. Чоловічу стать приплоду в попередньому отеленні змінили на жіночу $48,6 \pm 0,70\%$ корів, а жіночу в попередньому отеленні змінили на чоловічу $51,4 \pm 0,70\%$ корів, що також практично відповідає теоретично очікуваному співвідношенню 1:1.

Зміна чи повторення статі приплоду коровами в наступних отеленнях має незначне відхилення від теоретичного ($\pm 6,1\%$), проте воно завжди статистично не вірогідне ($P > 0,05$). Сказане вище підтверджує положення про те, що чергування зміни статей у приплоді корів зумовлено хромосомним механізмом визначення статі і не залежить від черговості отелень та віку тварин.

Зміна чи повторення статі приплоду корів у суміжних отеленнях зумовлена випадковим рівновірогідним утворенням зигот на самця (XY) і на самку (XX), незалежно від статі попереднього отелення, як результат утворення однакової кількості гетерогамет у бугаїв-плідників.

4. Осіменіння корів по сезонах року і співвідношення статей у їх потомстві

Племзаводи	Весна		Літо		Весняно-літній період (I)		Осінь		Зима		Осіньо-зимовий період (II)		P _ф —II
	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	всього приплоду	в тому числі бичків, %	
«Тростянець»	1813	51,6	1820	54,2	3633	52,9*	1808	51,2	1841	52,3	3649	51,7	0,05
«Терезине»	1544	54,1	1399	51,1	2943	52,7*	1189	51,0	1098	53,3	2287	52,1	0,05
Маслівського радгоспу-технікуму	2709	48,9	2093	48,8	4802	48,9	848	55,7	1043	51,5	1871	53,9*	0,001
«Кожанський»	1639	52,3	1431	52,9	3070	52,6*	1226	51,1	1283	50,1	2499	50,8	0,05
«Борніччі»	1549	50,6	2172	49,7	3721	50,1	1149	50,6	938	50,9	2087	50,7	0,05
Разом	9254	51,2	8915	51,1	18169	51,2*	6215	51,6	6198	51,7	12411	51,7**	0,05

Щодо залежності співвідношення статі приплоду у корів від строку парування їх протягом року, на що вказували Захс, 1928; А. П. Лукіна, 1953; Б. С. Кубанцев, 1964 та ін., у наших дослідженнях певного зв'язку не встановлено (табл. 4).

В цілому у приплоді корів усіх господарств як від парування у весняно-літній період, так і в осінньо-зимовий спостерігалась незначна перевага бугайців ($1,2 \pm 0,52\%$; $1,7 \pm 0,63\%$ при $P < 0,05$; $P < 0,01$). Різниця ж між вказаними періодами за кількістю бугайців становила всього лише $0,50 \pm 0,58\%$ на користь осінньо-зимового періоду, але невірогідна ($td = 0,9$; $P > 0,10$). При аналізі такого зв'язку по окремих господарствах також не встановлено певної закономірності чи тенденції в напрямку зміни співвідношення статей у потомстві корів та телиць. Тільки для стада корів племзаводу Маслівського радгоспу-технікуму відмічена певна різниця ($P < 0,001$) між співвідношенням статей у приплоді від парування в різні сезони року. Від весняно-літніх парувань у корів народилось більше теличок $51,1 \pm 0,72\%$ ($P < 0,05$), а від осінньо-зимових — більше бугайців $53,9 \pm 1,15\%$ ($P < 0,05$). У потомстві корів інших господарств від осіменіння в весняно-літній період одержано бичків дещо більше, ніж від осіменіння в осінньо-зимовий період, хоча різниця невірогідна ($P > 0,05$). Це свідчить про відсутність залежності співвідношення статей у приплоді великої рогатої худоби від строку їх осіменіння по сезонах року. Очевидно, співвідношення статей у приплоді великої рогатої худоби

би твердо зумовлено хромосомним механізмом визначення статі, досить стійке і майже не піддається вірогідному впливу таких факторів, як вік корови, черговість отелень, строк осіменіння корів по сезонах року та ін.

ТРИВАЛІСТЬ ТА ІНТЕНСИВНІСТЬ ПРИЖИТТЕВОГО ВИКОРИСТАННЯ БУГАІВ

Г. Д. СВЯТОВЕЦЬ, кандидат ветеринарних наук

Український науково-дослідний інститут розведення і штучного осіменіння великої рогатої худоби

Одним з резервів підвищення продуктивності тварин є використання бугаїв-поліпшувачів. Широке використання цього резерву гальмується коротким періодом і низькою ефективністю використання бугаїв на держплемстанціях. Так, протягом 1974 р. на держплемстанціях України вибракувано 1497 бугаїв, або 23% наявного поголів'я на початок року. Внаслідок частой заміни вибухливих бугаїв молодими неможливо створити значний запас сперми при одночасному виконанні виробничих завдань по осіменінню корів в зоні діяльності станції. Навантаження на одного бугая в 1974 р. становило в середньому 1232 голови, а в 1976 р.— 1401.

Назріла потреба більш досконало вивчити сучасний стан використання бугаїв та з'ясувати основні напрямки його поліпшення.

Розглянемо це на прикладі поширених на Україні симентальської та чорно-рябої порід великої рогатої худоби. Ми проаналізували багаторічні дані (1960—1975 рр.) виробничої практики і спеціальних досліджень, проведених у контрольованих умовах годівлі, утримання, використання та встановлення причин вибуття плідників на Центральній станції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин. Протягом указанного періоду вели спостереження за кожним плідником від завезення на держплемстанцію до його вибуття (210 голів). При цьому враховували стан здоров'я при завезенні, вік початку і режим статевого використання, спермопродукцію, тривалість та інтенсивність племінного використання, наявність і характер прижиттєвих захворювань та виявлених у результаті післязабійного дослідження внутрішніх органів.

Аналіз матеріалів свідчить, що більшість бугаїв (86%) з племзаводів України завезені у віці 14—16 місяців; з племзаводів РРФСР (6%) — у віці 15—17 місяців, з Литовської і Естонської республік (8%) — у віці 13—14 місяців.

Чимало часу (3—6 місяців) затрачено на ветеринарні дослідження в період карантинування та привчання бугаїв до віддачі сперми на штучну вагіну. Статеве використання бугаїв симентальської породи можливо було почати у 21,6 місяця, а чорно-рябої — у 20,2. У 13—16 місяців починали використовувати тільки 13—17% бугаїв (табл. 1).